

YO‘L HARAKATI XAVFSIZLIGINI BOSHQARISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Xushvaqtoev Erkin Temirovich

Ichki ishlar vazirligi, Malaka oshirish instituti

katta o‘qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya: Maqolada yo‘l harakati xavfsizligi sohasidagi tashkiliy va boshqaruv muammolari ko‘rib chiqiladi. Statistik ma‘lumotlar va oz sonli ilmiy maqolalarni tahlil qilish quyidagi muammolarni aniqlash imkonini berdi: yo‘l harakati inspektorlarida zarur ko‘nikma va tajribaning etishmasligi; voqea sodir bo‘lgan joyda yo‘l inspektorlarini uzoq kutish; sug‘urta kompaniyalarining xudbin manfaatlari; haydovchilarning kasbiy tayyorgarligini tibbiy-psixologik tekshirishning yetarli darajada o‘tkazilmaganligi; fuqarolarni haydashga o‘rgatish ishlarini tashkil etishning yetarli darajada emasligi va h.k. yo‘l harakati xavfsizligi muammolarini hal etishning turli usullarini kompleks sinovdan o‘tkazish zarurligi to‘g‘risida xulosa qilindi.

Kalit so‘zlar: yo‘l harakati xavfsizligi; yo‘l-transport hodisasi; yo‘l harakati qatnashchilarining xatti-harakatlari; haydovchilarni kasbiy tayyorlash.

Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash shaxsiy xavfsizlikni ta‘minlash, demografik, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilish, hayot sifatini yaxshilash va mintaqaviy rivojlanishga ko‘maklashish vazifalarining ajralmas qismidir. Yo‘l harakati xavfsizligi uning ishtirokchilarini yo‘l-transport hodisalaridan (bundan buyon matnda YTH deb yuritiladi) va ularning oqibatlaridan himoya qilish darajasini aks ettiradi va mamlakatimizning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy va demografik muammolaridan biridir. Mamlakat fuqarolarining hayoti va salomatligi ushbu muammoning to‘g‘ri va o‘z vaqtida hal etilishiga bog‘liq. Yo‘l-transport jarohatlari mehnatga layoqatli yoshdagi odamlarning ishlab chiqarish sektoridan chetlanishiga olib keladi. Bolalar o‘lib, nogiron bo‘lib qolishmoqda. Shu sababli, yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash muammosini samarali hal qilish yo‘l-transport hodisasining barcha holatlarini aniqlash va ularni bartaraf etish choralarini ishlab chiqishni talab qiladi.

Bu boradagi davlatning asosiy vazifasi yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirishdan iborat. Bu borada Yo‘l harakati xavfsizligi tizimi takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat, Jinoyat-protsessual kodekslariga hamda O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksiga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish haqidagi 20.02.2025 yildagi O‘RQ-1033-son O‘zbekiston Respublikasining Qonuni chiqarilgan bo‘lib, Respublikamiz hududidlarida yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlashning huquqiy asoslarini

belgilangan hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash sohasidagi vakolatlarini belgilab qo‘yilgan. Ushbu Qonunda davlat hokimiyati organlarining yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash sohasidagi vakolatlari mintaqaviy yo‘llarda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishni o‘z ichiga oladi, shu jumladan: - yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash maqsadida mintaqaviy yoki shaharlararo avtomobil yo‘llarida transport vositalarining harakatini cheklash yoki to‘xtatish vaqti to‘g‘risida qaror qabul qilish; - bolalarning yo‘l-transport jarohatlarining oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish; - avtotransport vositalari haydovchilarini tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etishda ishtirok etish; - fuqarolarni yo‘l harakati xavfsizligi sohasidagi qoidalar va talablar to‘g‘risida xabardor qilib borish vazifalari yuklatilgan.

Viloyati yo‘llarida harakat xavfsizligini boshqarish muammolarini batafsil ko‘rib chiqadigan bo‘lsak, viloyatlardagi yo‘llarida harakat xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha faoliyatning asosiy yo‘nalishlari viloyati Hukumatining 20.02.2025 yildagi O‘RQ-1033-son qonuni bilan tasdiqlangan "Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash" davlat dasturi bilan tartibga solinadi. Ushbu dasturning maqsadi yo‘l-transport hodisalarida halok bo‘lganlar sonini kamaytirishdir.

Mintaqalarda yo‘l harakati xavfsizligining joriy holatini baholashga davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini hisobga olgan holda, beshta asosiy vazifa ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Birinchidan; yo‘l harakati qatnashchilarining xavfli xatti-harakatlarining oldini olish tizimini ishlab chiqish;

Ikkinchidan; amaldagi avtotransport vositalarining texnik holatini yaxshilash, haydovchilarni avtotransport vositalarini boshqarish huquqini olishga tayyorlashga qo‘yiladigan talablar va bunday tayyorgarlikni ta‘minlovchi haydovchilik maktablariga qo‘yiladigan talablar;

Uchunchidan; bolalarning yo‘l harakatida xavfsiz ishtirokini ta‘minlash;

To‘rtinchidan; avtotransport vositalari va piyodalar harakatini tashkil etish tizimini ishlab chiqish, yo‘l sharoitlari xavfsizligini oshirish;

Beshinchidan; yo‘l-transport hodisalarida jabrlanganlarga yordam ko‘rsatish tizimini ishlab chiqish.

Bizning fikrimizcha bu chora-tadbirlar natijasi o‘laroq, yo‘l-transport hodisalari sonini keskin kamaytirishi mumkin.

Binobarin, boshqaruv organlarining yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash va yo‘l-transport infratuzilmasini rivojlantirish sohasidagi vakolatlari juda katta. Mintaqa yo‘llarida xavfsizlik darajasi pirovardida mahalliy organlarning harakatlarini tashkil etish va muvofiqlashtirish darajasiga bog‘liq. Bugungi kunda, qabul qilingan chora-tadbirlar amalga oshirilishiga qaramay, ko‘pgina viloyatida yo‘l harakati xavfsizligi past darajada qolmoqda.

Shunday qilib, yo'l harakati xavfsizligi muammosini hal qilishning hozirgi muvaffaqiyati, shu jumladan tizimning moddiy bazasini jamiyat ehtiyojlariga moslashtirgandan so'ng, yo'l harakati xavfsizligi darajasini boshqarish uchun foydalaniladigan texnologiyalarning mavjudligi va samaradorligi (yo'l harakatida o'lim va jarohatlarning oldini olish), ushbu texnologiyalarga mos keladigan tizimning tashkiliy tuzilmalarining mavjudligi va samaradorligiga bog'liq.

Bugungi kunda bunday texnologiyalar va tuzilmalarning yo'qligi ularni har qanday ierarxik darajadagi yo'l harakati xavfsizligi tizimlarini takomillashtirish uchun ilgari foydalanilmagan resurs sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Biroq, bu haqiqat bugungi kunda ham "sodda befarqlik", qat'iy baholashning ahamiyatini tushunmaslik, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash jarayonlarini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarishning qat'iy usullari yoki maqsadlarni istalgan natijaga aylantirish uchun oldindan tasdiqlangan texnologiya uchun har qanday tizim yaratilganligi haqidagi deyarli kundalik haqiqatni unutish tufayli idrok etilmayapti.

Xulosa

Shunday qilib, yo'l harakati xavfsizligi muammosini hal qilishning hozirgi muvaffaqiyati, shu jumladan tizimning moddiy bazasini jamiyat ehtiyojlariga moslashtirgandan so'ng, yo'l harakati xavfsizligi darajasini boshqarish uchun foydalaniladigan texnologiyalarning mavjudligi va samaradorligi (yo'l harakatida o'lim va jarohatlarning oldini olish), ushbu texnologiyalarga mos keladigan tizimning tashkiliy tuzilmalarining mavjudligi va samaradorligiga bog'liq.

Bugungi kunda bunday texnologiyalar va tuzilmalarning yo'qligi ularni har qanday ierarxik darajadagi yo'l harakati xavfsizligi tizimlarini takomillashtirish uchun ilgari foydalanilmagan resurs sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Biroq, bu haqiqat bugungi kunda ham "sodda befarqlik", qat'iy baholashning ahamiyatini tushunmaslik, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash jarayonlarini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarishning qat'iy usullari yoki maqsadlarni istalgan natijaga aylantirish uchun oldindan tasdiqlangan texnologiya har qanday tizim yaratilganligi haqidagi deyarli kundalik haqiqatni unutish tufayli idrok etilmayapti.

Hozirgi kunda yo'l harakati xavfsizligi dasturlarida bunday texnologiya yo'q va uni yaratish kerakligi jolzar vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bundan tashqari, avtotransportda yo'l-transport jarohatlari va baxtsiz hodisalarning oldini olish bo'yicha dasturlar va tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni tashkil etish; yo'l harakati xavfsizligi sohasida hududiy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar tayyorlash va boshqalar.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat, Jinoyat-protsessual kodekslariga hamda O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga

qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish haqidagi 20.02.2025 yildagi O‘RQ-1033-son O‘zbekiston Respublikasining Qonuni.

2.K.X.Azizov. «Harakat xavfsizligini tashkil etish asoslari». 2009 (ikkinchi nashr).Toshkent avtomobil va yo‘llari instituti. «O‘zbekiston avtomobil–yo‘l kompleksining dolzarb muammolari» Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. 2010.

3. K.X.Azizov (TAYI). O‘zbekiston Respublikasida harakat xavfsizligini Global va Regional muammolarni yaxshilash borasidagi bajariladigan ishlar yo‘nalishi to‘g‘risida.